

Rudolf Steinerkliniek: organisch bouwwerk

Uitkijkend over het Westbroekpark, ligt op een duin de Rudolf Steinerkliniek. Als je vanuit het park een poosje naar de kliniek kijkt, is het gemakkelijk voor te stellen dat het bouwwerk zich even opricht om wat anders te gaan liggen.

Het gebouw heeft namelijk iets weg van een dier met een grote schulp, een rustig en ingetogen leven leidend op het duin.

Men noemt deze bouwstijl organische architectuur: vormen uit de natuur, weinig rechte hoeken en golvende lijnen.

De Rudolf Steinerkliniek werd in 1927/28 gebouwd als antroposofisch ziekenhuis en genoemd naar de grondlegger van deze 'wijsheidsleer'. De architect was Jan Buijs (1889-1961), over wiens gebouw voor 'De Volharding aan de Grote Markt' wij eerder in deze rubriek schreven. Deze twee gebouwen lijken in de verste verte niet op elkaar, ook al zijn ze kort na elkaar gebouwd.

Dit enorme verschil in architectuur komt voort uit de eisen die de antroposofische gemeenschap stelde aan haar nieuwe ziekenhuis.

De antroposofie gaat er namelijk vanuit dat vormen en kleuren invloed hebben op het gevoelsleven van de mens, en in het bijzonder de zieke mens. De architectuur van de nieuwe kliniek moest dus zeer goed aansluiten bij de gedachtenwereld van de antroposofie.

Jan Buijs was zelf geen antroposoof. Tijdens zijn studietijd raakte hij wel goed bevriend met twee antroposofes: de kunstenares Jacoba van Heemskerck en Marie Tak van Poortvliet. Bij een bezoek aan deze dames nam Buijs op een keer een vriend mee, de medicijnstudent Willem Zeylmans van Emmichoven.

Deze raakte volledig in de ban van de antroposofie en werd binnen enkele jaren de grote verspreider van Steiners leer in Nederland.

Zeylmans van Emmichoven specialiseerde zich in de psychiatrie en promoveerde in 1923 op 'De werking van de kleur op het gevoel'. Om zijn geneeskundige opvattingen

die op de antroposofie waren gestoeld, in praktijk te kunnen brengen, opende hij in 1923 in het Haagse Prinsenvinkenpark een rusthuis.

Met name psychisch gestoorde patiënten werden hier opgenomen. Het huis werd snel te klein, en dankzij de financiële steun van de antroposofe Susanne Bouricius kon aan de Nieuwe Parklaan een nieuwe kliniek gebouwd worden. Het lag voor de hand dat Zeylmans zijn vriend Jan Buijs benaderde voor een ontwerp.

Grondvorm

Buijs moest dus de uitgesproken opvattingen van de antroposofen over vorm en kleur vertalen in architectuur. Geen gemakkelijke opdracht. Toen hij aan het worstelen was met de grondvorm van het gebouw, kwam Zeylmans hem te hulp door met een paar lijnen aan te geven hoe volgens hem de daklijn eruit moest zien.

De lijn was geïnspireerd op de structuur van de omgeving en de vorm van het hoge duin dat oorspronkelijk op de plaats van de kliniek lag. Voor antroposofen is het namelijk zeer belangrijk dat architectuur in harmonie is met haar omgeving, ook geografisch gezien. De daklijn maakt een soort golvende beweging die we in veel details van het gebouw, zoals dakvensters, dakgoten en balustraden kunnen terugvinden. Bij de inrichting van de kliniek heeft Zeylmans de nodige adviezen gegeven aan Buijs. De dochter van Zeylmans, mevrouw V. Kuilman-Zeylmans van Emmichoven, weet zich de oorspronkelijke inrichting met de diverse kleuren goed te herinneren.

De gangen en portalen waren in de kleur geel, onderaan afgewerkt met een grijze band en een smalle rand oranje tegels. Geel prikkelt volgens de antroposofen de wilskracht. Op de kurken vloeren lagen geel-groene wollen lopers, en het houtwerk was grijs geschilderd.

Kleuren

De patiëntenvertrekken hadden verschillende kleuren om hierin bepaalde ziektebeelden of gemoedstoestanden te behandelen. De antroposofie gaat er immers vanuit

dat kleuren een heilzame werking kunnen hebben.

De tinten waren in een soort stippeltechniek aangebracht zodat de witte ondergrond zichtbaar bleef. Het plafond bleef wit. In een vertrek van een bepaalde kleur waren tevens het houten bed, de gordijnen en het kapje van de lamp in die kleur. Boven het bed met witte spreit met initialen in kleur, hing een reproductie van een kunstwerk. Er waren twee isoleervertrekken: een rode, waaraan men een opwekkende werking toeschreef en een blauwe, waarvan men een kalmerende werking verwachtte. In de eurythmiezaal was een lichtbak met verschillende kleuren lampen. In de kindervertrekken waren enkele vensters die het daglicht omzetten in ultraviolet licht.

Aangezien men wel eens meer ziekten met een bepaalde kleur wilde behandelen dan hiervoor vertrekken beschikbaar waren, liet Zeylmans van Emmichoven in de tuin een huisje bouwen waarvan de kleur van het vensterglas verwisseld kon worden. Zeylmans zelf had een kamer geheel in de kleur purper. De zusters waren gekleed in lila-rose uniformen. In de jaren dertig heerste er in de kliniek een internationale sfeer. Er kwamen bij voorbeeld veel vluchtelingen uit Duitsland. Een ligplaats was niet duurder dan in andere klinieken. Er waren allerlei soorten patiënten, geopereerd werd er echter niet. Na de oorlog, waarin de kliniek door de Duitsers werd gevorderd en uitgewoond, ontstond er een tekort aan medisch-antroposofisch geschoold personeel en werd de kliniek een algemeen ziekenhuis. In de loop van de jaren zeventig begon zich langzaam weer een medisch-antroposofisch kader te vormen en sinds 1980 doet de kliniek (nu als verpleeghuis) haar naam weer eer aan.

Vertrekken in bepaalde kleuren zijn er echter niet meer te vinden. Alleen de twee mozaïeken die Jacoba van Heemskerck voor de kliniek maakte, hebben hun kleur behouden. Voor het overige zou de kliniek wel weer eens likje verf en een kleurtje kunnen gebruiken.

Bron: M. E. Mösch, De Rudolf Steinerkliniek en de architect Jan Buijs, scriptie Delft 1983.